

Anmeldelser

Europas fugle

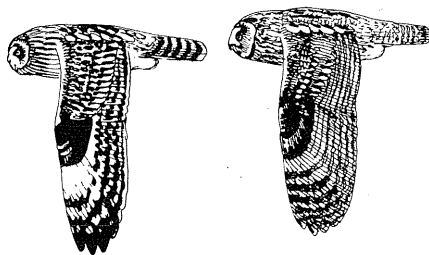
Roger Peterson, Guy Mountfort & P. A. D. Hollom. Oversat og bearbejdet af David Boertmann og Jon Fjeldså. 465 sider, 77 farvetavler, adskillige stregtegninger, indb. Gads Forlag, 1985. Pris kr. 195,20. Kan købes hos DOF-salg.

Siden udgivelsen i 1954 har Europas Fugle solgt bedre end nogen anden europæisk fuglebog. Adskillige senere felthåndbøger har ikke kunnet røkke bogen fra tronen som *den* europæiske felthåndbog – en position, der med denne nye udgave forsvares. Dette skyldes først og fremmest dens i forhold til de øvrige felthåndbøger høje prioritering af en fyldig tekst.

I den nye udgave er de enkelte afsnit samlet, således at f.eks. tavler og udbredelseskort er samlet under et. Derved bliver den lettere at anvende end de tidligere udgaver, men uheldigvis er henvisningerne mere sparsomme end tidligere. Således henvises ved arts-teksten til alle tavler, der illustrerer en art, men ved tavlerne er der ikke henvisning til andre tavler, kun til teksten. I teksten henvises kun til udbredelseskortenes nummer, ikke til side, og ved udbredelseskortene er der slet ikke henvisning til noget. Registret er anbragt midt i bogen, før udbredelseskortene, og kan være ret svært at finde, indtil man har lært bogen ordentligt at kende.

Den danske bearbejdning er fornem, og det er lykkes at få al ny feltornitologisk viden med! Tilmed er bogen forsynet med en del nye stregtegninger, specielt for den danske udgave. Man har godt nok glemt at nævne kunstneren, men at det er Fjeldså bekræftes ved, at forskelle i vingetegning hos baltisk og atlantisk Nordisk Lappedykker er fremhævet! Disse tegninger er generelt meget fine, dog er forskellen mellem hovedform hos Gråmåge og Hvidvinget Måge overdrevent: Så højnæbbet er en Gråmåge heller ikke. Jeg forstår iøvrigt ikke, hvorfor en *felthåndbog* skal vise vingeformler hos sangere. Det ville have været mere nyttigt at vise f.eks. *Aythya*-hybrider eller unge præstekravere og vipstjerter.

Bogens tekst er meget koncentreret, og der er tale om et imponerende (dansk!) arbejde. Når man betænker emnets udvikling i de senere år, må det unægtelig have været lettere at skrive en bog af den størrelse i 1954. Bestræbelserne på at få alt med fører dog tit til, at sætningerne bliver for lange, med overdreven brug af opremssninger og parenteser. Min afdøde dansklererinde ville afgjort have reageret på sætningen som: »Vingebredden ved basis er større end halelængden (ekskl. forlængede fjer), og næbbet er længere og kraftigere end Almindelig Kjoves, som har vingebredde ved basis lig med halelængde (ekskl. forlængede fjer)«. Eller følgende mundfuld om Mosehornugle: »I flugt (se tegning) har den lange vinger, som spidser noget til udefter, tydelig sort vingspids og tydelig mørk hånd-

Mosehornugle og Skovhornugle – ill. fra bogen.

rod, som kontrasterer med et stort lyst felt på basis af de forreste håndsvingfjer på vingeoversiden, hvid vinge- og halebagkant, og hvidlige vingeundersider med en kommaformet sort plet ved håndroden«. Hun ville have belært bearbejderne om nytten af anvendelsen af pausekommaer og punktummer for at lette forståelsen af det skrevne.

De senere års feltornitologiske sprog har haft karakter af et frispog, som må hensætte udenforstående i undren og hovedrysten. Med den øgede gåen i dybden med detaljer er sproget blevet ret teknisk, og det bliver det også her i nogle tilfælde. Uheldigvis slog sven-skernes forsøg på at gøre det uforståeligt forståeligt ved brug af associationer ikke igennem herhjemme. Derfor bør den vel sammentrængte, men nyttige oversigt over en fugls topografi på side 23 benyttes, så snart noget synes kryptisk. Apropos kryptisk, så får vi at vide, at svømmeændernes hunner er brunlige med kryptiske tegninger. Ifølge Nudansk Ordbog betyder kryptisk »mystisk, gådefuld«. Et par andre sproglige smuttere undervejs afslører, at bearbejderne må have arbejdet under et vist tidspres. Egentlige fejl er dog få. Kredsende traner vender, som anført, samtidig, men det gør storke netop ikke – de kredser som rovfugle. Det er noget vrøvl, at Stor Præstekravens kald ikke er to-tonet som den Lilles. Juv. og 1. vinterdragt Gråmåge nævnes at have tværstribede haledækfjer. Der menes (som anført hos Hvidvinget Måge) underhale-dækfjer. Almindelig Kjoves ungfugle har ikke altid gulbrun stribning på haledækfjer, og Sumpmejsens sang stiger ikke mod slutningen.

Udbredelseskortene er fine og klare og stort set korrekte. For danske forhold er der dog i teksten nogle uoverensstemmelser med faktiske forhold. Traner kan ikke kaldes talrige i april og maj, Kærløber er berettiget til en udfyldt ring, idet den er regelmæssig, men hverken Sort Ibis eller Kejserørn kan kaldes næsten regelmæssige. Der mangler symbol for dansk forekomst af Gåsegrib, Munkegrib, Hvidrygget Spætte og Gråspætte, der alle er angivet i Dybbros liste fra 1978.

Der er foretaget nogle navneændringer, hvoraf et par forekommer en kende kuriøse. Hvorfor dog forlænge Hvidrygget Spætte med Flag- foran spætte i en tid, hvor det gælder om at finde så korte navne som muligt? *Apus pacificus* har man døbt Orientsejler. Det lyder mere som betegnelsen på en skibstype.

De 77 tavler er nu alle i farver. De gamle sort/hvide er koloreret på udmærket vis. Men gamle fejl er fulgt

med: Ved de værste henvises der dog i teksten ved tavlen. Stedvis er farvegengivelsen ikke helt heldig. Således er adult Stormmåge og tavle 48 for blå, og Sløruglen for skriggul. Tavle 24 (våger og mindre ørne) burde have været omarbejdet: Fuglene er uproportionerede, og Dværgørnene ligner dårligt nok fugle.

Tavlerne lever desværre ikke op til nutidens standard for fugleillustrering. Ofte er de grove, tidvis uproportionerede. Tavle 25 viser ørne, og her rødes vildt: Lille Skrigeørn er påført et typisk Steppeørnehoved med ovale næsebor og lang mundvig, hvorimod Steppeørn mere ligner en Skrigeørn. Flyvende adult Lille Skrigeørn ligner mere en juvenil/immature o.s.v. Bearbejderne henviser i billedteksten klogeligt til arts-teksten!

Tavle 76 rummer alt for mange fejl. I teksten nævnes det korrekt, at Citronvipstjert skal have hvid undergump – på tavlen er den gul. Det er den godt nok hos den korttrækkende afghanske race *calcarata*, men ikke hos de racer, der ses i Europa, og som også er mere lysryggede end den viste fugl. Ørken- og Isabella-stenpikker mangler de vigtigste arts-kendetegn.

Hvis anmeldelsen blev vel pedantisk, bør den ikke fragte nogen lysten til at anskaffe sig denne vigtige bog. For begyndere er den måske lige svær nok, men de lidt mere øvede – feltbisperne – har med Europas Fugle atter fået et værktøj, der bør være obligatorisk for enhver med interesse for feltbestemmelse. Der præsenteres et imponerende koncentrat af ny viden! Men teksten bør måske bearbejdes lidt bedre sprogligt før næste udgave, ligesom undertegnede ikke ville protestere mod nye plancher. Vi mangler stadig den ideelle felthåndbog, hvor let læselig tekst og helt korrekte illustrationer går op i en højere enhed. Men indtil videre er bogen stadig nr 1 blandt felthåndbøgerne.

Klaus Malling Olsen

Metoder til overvågning af fuglelivet i de nordiske lande

Anders Pape Møller. 185 sider, talrige figurer og tabeller, hft. Nordisk Ministerråd, Miljørapport 1983:1. Kan i begrænset omfang bestilles via Fredningsstyrelsen.

Nordisk råd har som en videreførelse af arbejdet omkring miljøovervågning, der i 1979 resulterede i publikationen »Fuglenes arts- og antalsmæssige fordeling som redskab i landskabsanalyser og planlægningen«, udarbejdet en mere detaljeret beskrivelse af de forsknings- og registreringsprogrammer, der i de senere år er benyttet til at følge ændringerne i de nordiske træk- og ynglefuglebestande.

Behovet for en sådan publikation er steget proportionalt med erkendelsen af, at fuglefaunaen afspejler ændringerne i vore omgivelser.

Rapporten er opbygget som en arbejdsrapport, hvis målgruppe primært er naturforvaltere, ornitologer og andre personer interesseret i ornitologisk monitoringsarbejde. Rapporten indeholder et generelt afsnit

om optælling af fugle, en gennemgang af optællingsmetoder, en oversigt over metodernes egnethed for nordiske fuglearter, en vurdering af ressource- og usikkerhedsmæssige aspekter ved de enkelte metoder og endelig et afsnit om indikatorfunktioner hos nordiske fuglearter, d.v.s. en kort oversigt over de udviklinger i miljøet, som hver enkelt art specifikt kan indikere.

Som et appendix er der foretaget en mere detaljeret og diskussionspræget gennemgang af optællingsmetodernes brugbarhed for de enkelte nordiske fuglearter.

Selvom rapporten tilvejebringer en omfattende diskussion af optællingsmetoder og deres anvendelighed for fuglearter, så savnes der alligevel en egentlig handlingsplan. Tager vi f.eks. vilkårligt Bomlærken ud, så anføres i listen over optællingsmetoder s. 63-70, at kortlægning, punkttælling, linietaksering og kvadrantundersøgelse er særlig anvendelige. Kigger vi i appendix under værlinger i åbent agerland, så konkluderes det, at ynglefugleoptællinger kombineret med vinterregistreringer er den ideelle optællingsstrategi for Bomlærken. Der er ingen af disse oplysninger, der er urigtige, men man savner en langt mere specifik og anvendelig vejledning for personer, der ikke har et nøjere kendskab til ornitologiske optællingsmetoder.

På trods af disse manglende oversigtsforhold er rapporten en godt gennemarbejdet og detaljeret gengivelse af et kompliceret ornitologisk emneområde. Den kan især anbefales for ornitologer, som har behov for at få et fagligt og kvalificeret indblik i optællingsmetoder og for naturforvaltere, der mere detaljeret ønsker at bedømme og vurdere monitoringsprogrammer baseret på fugleoptællinger.

Henning Nøhr

Folk og Fauna

V. J. Brøndegaard. Dansk Etnozologi, bind 2. 368 sider, ca 400 sort-hvide illustrationer, indb. Rosenkilde og Bagger, 1985. Pris kr. 395,-. Kan kun købes sammen med de to andre bind.

Etnozologi er læren om vekselvirkningen mellem fauna og befolkning, om dyrenes rolle i kulturhistorien, som nytte- eller jagtobjekter, som symboler, lægemidler, rolle i vejrspådomme, overtro, børnelege, talemåder, samt i poesi og prosa.

Forfatteren har tidligere udgivet værket »Folk og Flora«, som hurtigt blev udsolgt. Det bind, som skal anmeldes her, og som handler om fugle, er nr 2 i en serie på tre; de andre bind skal omfatte pattedyrenes, fiskenes og insekternes etnozologi, og de er endnu ikke færdige. Forfatteren har brugt mange års studier til sammenstilling af et enormt materiale, og et agtværdigt præsidium og fornemme støttekrede står bag værket's udgivelse.

Værket begrænser sig til dansk befolkningsområde, dog med lidt omtale af forhold på Færøerne og Grønland. Arterne (eller artsgrupperne) omtales i sædvanlig rækkefølge. For hver art gives en kort beskrivelse

Vilhelm Pedersens træsnit af Klodshans med den døde krage til H. C. Andersens eventyr.

Illustration fra bogen.

af udseendet, ofte ledsaget af et foto, derpå opremses kendte og mindre kendte navne og lokalnavne, med belysning af ordoprindelse. Så følger afsnit om de forskellige kulturelementer. Storken fylder 26 sider, de 5 lappedykkeres etnozoologi fylder kun én side. Tyrkerdue og Græshoppesanger har ingen dansk etnozoologi, til gengæld har sjældenheder som Natravn og Pomeransflugt ret omfattende e.z. Sådan må det nødvendigvis være.

De lange opremsninger af citater oplives af de mange illustrationer. Det er svært at illustrere legenden om Erik Plovpenningens morder, der blev forvandlet til en flok Hættemåger, her må man nøjes med et kalkmaleri, der viser Kong Eriks mord. Det er lykkedes ganske godt at få billeder og tekst til at hænge sammen på denne måde. Litteraturhenvisningerne gives i en talkode, som først kan tolkes i bind 3.

Nogle få eksempler på myternes art og deres behandling i bogen skal gives her. Der er naturligvis sagn om Storken, men følgende er fantastisk læsning: »Efter voldsomme debatter forbød Københavns skolevæsen 1907 som det første her i landet lærerne at give eleverne den forklaring, at storken bringer de nyfødte. Det blev i vide kredse betragtet som . . . et sikkert tegn på samfundets forestående undergang.«

Det gør også indtryk at se, at der årligt fragtedes 100-200 Jagtfalke fra Island til Danmark i 1700-tallet. De blev mest brugt som gaver til fyrster. Nattergalens sang udlægges rent pornografisk i landets forskellige dele. Folketroen har også haft travlt med Storkens træk. Storken skulle krydse det Røde Hav den 25. marts. Det er jo ganske godt i overensstemmelse med virkeligheden, men hvordan er denne tro opstået? Gennem sognepresterens skarpsindige bibelfortolkninger, eller fra sømænd der har besejlet Rødehavet? De har sikkert været få, før Suez-kanalen blev åbnet i 1870. Men her hjælper forfatteren ikke læseren. Forfatteren refererer og systematiserer, men ræsonnementer får vi ikke.

Fuglene i dansk prosa og poesi er i sig selv et enormt emne, og her må man formode, at forfatteren

har måttet begrænse sig til et udvalg. Under Havørnen kunne han måske have tilføjet det magtfulde vers fra Vølvens Spådom: »højt gjalder ørnen, med blege næb den slider lig«. Og Martin A. Hansens »Løgnøren« er jo fuld af sneppe-myter, som kunne have passet ind i værket. Men ellers er der citater fra Blicher og Ribbjerg til F. Salomonsen og S. Kaulberg. Ornitologiske aktiviteter hører jo også til etnozoologiens område.

Hvis man er fanatisk ornitolog med fokus på nutid, feltobs'er, ringmærkning etc., skal man ikke vente sig noget af dette værk. Men hvis man kan lide at blade i f.eks. Kjærbølling, og iøvrigt at gå på strejftog i ornitologiens grænselände, så vil man sandsynligvis før eller senere tage fat i dette opslagsværk.

N. Hesselbjerg Christensen

Solsortestudier

Søren Breiting, 40 sider, talrige ill., hft. Biologforbundet, 1985. Pris kr. 39,00.

Manden bag en række biologiske lærebøger, Søren Breiting fra Danmarks Lærerhøjskole, har med *Solsorte-studier* leveret 40 siders inspiration til mange timers fuglestudier på hjemmebane for begyndere.

Hæftet er i første række møntet på folkeskolens biologiundervisning på de ældre klassetrin, men anvendeligheden rækker klart videre. På lettilgængelig form findes her en alt-om-solsorten del, en introduktion til studier af fugleadfærd, og en stribe forslag til små projekter, der henvender sig til alle, som vil ud over den mere bevidstløse kiggen på fugle. Naturligvis er det en fordel at være i besiddelse af en have med en Solsort eller to; det er imidlertid ingen betingelse for med dette hæfte i hånden at lege adfærdsforsker. Inspirationen og ideerne kan iøvrigt uden videre overføres til studier af flere andre af vore mere almindelige fugle.

Hæftet, der skaffes hos Biologforbundet, kan bruges med udbytte af en meget stor del af DOF's medlemskare. Og prisen er ingen hindring.

Steffen Brøgger-Jensen

Proceedings of the Fourth Nordic Ornithological Congress

Torsten Stjernberg & Yrjö Haila (red.). Beretning fra den Fjerde Nordiske Ornitologiske Kongres, 1983. 360 sider, indb. The Finnish Ornithological Society, Helsinki 1984. Pris kr. 210,-. Kan købes hos DOF-salg.

Med årsberetningen fra den fjerde nordiske ornitologiske kongres er kongresberetningerne igen tilbage i deres formelle form: indbundet med stift omslag og en stram redaktion uden fantasifulde illustrationer m.v. De toner, som blev slået an med den danske kongresberetning, er derfor forladt. Finnernes valg af den mere strikte præsentationsform skal dog ikke lægges dem til last. De har gjort et stort stykke solidt redaktionsarbejde. Endda har de formået at færdiggøre dette arbejde allerede et år efter kongressens afholdelse. Denne »bedrift« skal ikke mindst ses i lyset af, at omfanget af denne kongresrapport er det største hidtil.

Indholdet af rapporten skal, udover nogle få kommentarer, ikke omtales nærmere her, idet der henvises til det tidligere bragte kongresreferat (DOFT 77:153, 1983). Nævnes bør dog, at resultaterne fra Sortspætte-undersøgelserne på Bornholm ved Finn Hanßen desværre er bragt alt for kortfattet i forhold til de mange resultater, som blev præsenteret på kongressen. Synd, at et større publikum endnu ikke er blevet delagtiggjort i disse undersøgelsesresultater.

Det må beklages, at flere af de danske indlæg på kongressen savnes i rapporten.

Jan Woolthead

Suomen Linnusto

Tapio Solonen (red.). Esiintyminen ja perusbiologiaa. 280 sider, talrige figurer, tabeller og vignetter, hft. Lintutiето, Helsinki 1985. Pris FM 125 hos Ornitologiska Föreningen i Finland, P. Rautatiekatu 13, SF-00100 Helsinki 10.

Efter ynglefugleatlasset i 1983 har den Finske Ornitologiske Forening nu udgivet en »Oversigt over Finlands fugle«. I stil ligner bogen den svenske »Sveriges Fåglar« fra 1978, især layout-mæssigt. Bogen indledes med nogle kapitler, der orienterer om regionsopdeling, bogens opbygning, oversigt over nyindvandringer, lister over tilfældige gæster, samt fortæller om raritetskomitéen og forklarer koder og forkortelser anvendt i teksten og lignende fra bogens begrebsverden.

Herefter følger hovedafsnittet, artsgennemgangen, hvor rækkefølge og nomenklatur følger Voous' liste over holarktiske fugle. For hver art angives finsk, svensk og latinsk navn samt en kode for størrelsesordenen af antal ynglepar. For de sjældnere arter angives enten alle iagttagelser eller ihvertfald alle iagttagelser efter 1970. Som noget fint skal nævnes, at der for disse mindre hyppige arter er lavet kort og tabeller, der viser geografisk og tidsmæssig forekomst. For

Lærkefalk – ill. fra bogen.

de almindelige arter fortælles om yngleforekomst, træk- og overvintringsforhold samt biotopvalg. Denne opbygning minder ganske meget om »Sveriges Fåglar«, dog savner man de små yngleudbredelseskort. Muligvis er disse dog udeladt for ikke at konkurrere med egne udgivelser.

Bogens sidste fjerdedel fortæller meget generelt om fuglenes ynglebiologi, fældnings- og trækforhold, specielt med henblik på finske forhold, f.eks. med resultater fra de finske vinterfugletællinger. Ligesom med Atlasbogen er teksten udelukkende på finsk. Man kan selvfølgelig gætte sig til en hel del, især hvad angår de sjældnere arter, men alligevel går man glip af en del vigtige oplysninger, som ikke umiddelbart kan hentes i andre værker.

Bogen er i øvrigt ganske aktuel, således er Finlands art nr 402 (Østlig Turteldue ved Helsinki 16. jan. 1985) medtaget i bogen, og ligeledes en række iagttagelser fra efteråret 1984. Slutteligt kan det nævnes, at 16 arter, alle spurvefugle, har fået ynglekode 6 (over 1.000.000 ynglepar), mens 44 arter har fået kode 5 (100.000-1.000.000 par).

Henrik Dissing

The Birds of the Western Palearctic

Stanley Cramp (hovedredaktør) m.fl. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa, bind IV, terner til spætter. 960 sider, 98 farvetavler, heraf 14 ægtavler; talrige stregtegninger, indb. Oxford University Press, 1985. Pris £ 60,00.

Det fjerde bind af det engelske storværk over de vestpalearktiske fugle er blevet en kolos på 960 sider, men så indeholder den også 119 arter, og prisen er derfor ikke urimelig. En enkelt art, Alexanderparakit, er indført, men får alligevel 9 siders omtale. En afri-

kansk gøg, der bare er set én gang, får 2 sider, så der er ikke noget at sige til, at bogen er blevet tyk.

Værket er allerede kendt som bogen med de to titler. Det er vel utopisk at forestille sig, at man vil komme til fornuft og droppe den lange, selvom bogen i England altid citeres som BWP.

De to første bind blev anmeldt i DOFT 72: 154-155, 1978 og 75: 166-167, 1981 (bind III blev aldrig sendt til DOF). Dyder og laster er stort set uforandrede fra de første bind, dog har er par stikprøver afsløret, at man tilsyneladende nu er opmærksomme på den danske litteratur, men om det kan tolkes som en generel bedre litteraturdækning i forhold til de første bind, har jeg ikke haft tid til at undersøge.

En af bogens dyder i forhold til den tyske »Handbuch der Vögel Mitteleuropas« er farvetavlerne. Bind IV omhandler jo flere farvestrålende grupper, og gengivelsen er stort set fortræffelige, med illustrationer af flere dragter af både siddende og flyvende fugle. Hermed bliver tavlerne konkurrenter til felthåndbøgerne, der som regel ikke har plads til så mange illustrationer.

Udbredelseskortene hører også til bogens plusser, men pas på! Kortene er for det første ikke helt pålidelige (og jeg fandt flere uoverensstemmelser mellem kort og tekst), for det andet ved man ikke, hvilket år kortet viser, og for det tredje er det fuldkommen misvisende, når en art tilsyneladende forekommer pletvis i Vesteuropa, mens den har en solid rød farve i Østeuropa; den slags er blot udtryk for, at udbredelsen er ufuldstændigt kendt i Østeuropa, og det burde markeres på kortet (ved skravering el.lign.). Der findes kun en meget summarisk beskrivelse af en udbredelseshistorie, og disse afsnit er klart ringere end i den tyske »Handbuch«.

Bind IV fortsætter den gode tradition fra de første bind med udførlige beskrivelser af sociale forhold og adfærd, illustreret med fremragende stregtegninger. Stemmer gives også god plads, og der er sonogrammer for hver art. En eller anden må engang forklare under tegnede, hvad man skal med sonogrammer i en håndbog. Enhver kan forstå, at bioakustikeren har brug for sonogrammer til sine videnskabelige analyser, men for de fleste vil beskrivelsen af stemmerne vel være mere anvendelig.

En af bogens laster er stadigvæk dens ringe interesse for systematik. Der gives således ingen forklaring på, hvorfor et par former som f.eks. den endemiske due *Columba bollii* fra De Kanariske Øer og den nordafrikanske Grønspætte *Picus vaillantii* nu har fået artstatus, selvom de tidligere har været betragtet som racer af hhv. *Columba trocaz* (fra Madeira) og Grønspætten. Så snart en eller anden blot antyder, at visse former måske bør have artstatus, er man i England meget hurtige til at hæve sådanne former op til det mere »fornemme« artsniveau. Sådanne tilfælde er som regel vanskelige og kræver grundige studier, og i en håndbog, der gerne skulle være et autoritativt værk, kunne man godt forvente en argumentation, når fuglene skifter status.

Alt i alt er den engelske håndbog fortsat ualmindeligt fint produceret og en solid håndbog med masser af viden i. Har man den tyske Handbuch, vil BWP være et fint supplement. Den er langt mere overskuelig og læsevenlig, og så har den de fremragende farvetavler. Det er også en fordel, at bindene kommer hurtigere efter hinanden. For den som tæller på knapperne, kan man derfor roligt fastslå, at der er masser af valuta for pengene. Hvis der skal vælges mellem den tyske og den engelske, er opgaven straks sværere; dog, mon ikke at valget falder på den engelske af ovennævnte grunde. Men den videnskabeligt arbejdende ornitolog kan dårligt undvære nogen af dem.

Bent Pors Nielsen

The Grouse of the World

Paul A. Johnsgard. 410 sider, 72 sort-hvid og 51 farvefotos, talrige stregtegninger og tabeller, indb. University og Nebraska Press, Lincoln and London, 1983. Pris £ 25,00.

Paul Johnsgard har i de seneste år imponeret med henimod en ny bog om året, spændende lige fra traner til kolibrier. Nok en gang drejer det sig om en monografi af flot teknisk standard. Emnet er verdens ialt 16 arter af urfugle eller skovhøns.

Illustrationsmaterialet er rigt, bl.a. med gode fotos af parringsspillet hos så ekstremt sjældent fotograferede arter som Kaukasusurflugt, Sortnæbbet Tjur og den østsibiriske Sharp-winged Grouse.

Teksten er overskueligt opdelt i indledningskapitler om evolution og taxonomi, fjerfældning, ynglebiologi, bestandsdynamik, social adfærd og jagtlig udnyttelse, og herefter en gennemgang af de enkelte arter; desuden er der diverse tabelagtige oversigter, bl.a. over jagtudbyttet.

Johnsgard er adfærdsforsker, og det er da også den komparative beskrivelse af urfuglenes fascinerende parringsspil, der får den fyldigste og mest kompetente behandling. Stregtegninger giver detaljerede og præcise omend lidt stive gengivelser af et utal af spilpositioner. Også øvrige emner er gennemgående grundigt behandlet, og endog skandinavisk og russisk litteratur er rimeligt dækket.

Men beklageligvis nonchaleres bestandsøkologien. Selv om årsagssammenhængene omkring rypernes bestandssvingninger vel er et af vildtbiologiens mest spændende emner overhovedet, nøjes Johnsgard med at beskrive svingningerne i generelle vendinger. Der er intet om de spændende teorier om de specielle mekanismer, virkningen af stress på senest klækket afkom, fuglenes fantastiske evne til at »græsse« selektivt på særligt mineralrige plantedele eller fødens rolle i bestandssvingningerne.

De senere års arbejder over den meget særprægede Spitsbergenfjeldrype er også undgået Johnsgards opmærksomhed.

Jon Fjeldså

Roberts' Birds of Southern Africa

Gordon Lindsay Maclean. 848 sider, 74 farvetavler af Kenneth Newman og Geoff Lockwood, talrige kørt, indb. John Voelcker Bird Book Fund, Cape Town, 1985. Pris £ 12,50.

Hvad siger Roberts'? har spørgsmålet ofte lydt, når engelsktalende ornitologer stod med et problem ude i den syd- eller østafrikanske bush. Bogen udkom første gang i 1940 og er siden kommet i nye udgaver i 1957, 1970 og 1978; Roberts' var da solgt i over 100.000 eksemplarer.

Med den foreliggende udgave giver den populære håndbog i al sin kortfattede svar på mere end nogensinde før. Den er helt nyskrevet og bragt op til dato (april 1984) af Gordon Maclean, professor ved University of Natal. Alle 887 arter på den sydafrikanske fugleliste er beskrevet både i tekst og med farveillustration. Over halvdelen af farvetavlerne er nytegnede og er nu samlet i en særlig sektion, hvad der er meget praktisk. De fremtræder alle smukt og skarpt. For mig er Newman's rovfugletavler f.eks. stadigvæk en nydelse. Alle Lighton's gamle tavler fra slutningen af 1930'erne er taget ud.

Hver art behandles på en halv til en hel side: Mål, kendetegn, stemme, udbredelse i og uden for Afrika, status (herunder eventuelle trækbevægelser), habitat, adfærd, føde, yngleforhold. Teksten er nu sat tospaltet, hvad der sammen med udbredelseskortene gør opslaget tiltalende og overskueligt. Kortene er nytegnede i spaltebredde for hver enkelt art og er alle i farver. Nyttige er også et par farvelagte nedbørs- og vegetationskort. Mange af arterne har fået deres stemme/sang beskrevet i sonogram, produceret efter Gillard's og Gibbon's to fuglestemmeband »Bird Calls of Southern Africa«. Aflysning af sonogrammer kræver en betydelig indsats og tålmodighed. Uden brug af eksempler fra de nævnte lydbånd når man næppe langt. Men et afsnit i den i øvrigt udmærkede indledning forsøger at hjælpe brugeren i gang.

Roberts' styrke er identifikations-afsnittene (kendetegn) sammen med de allerdele roste farvetavler. Der er nu suppleret med en række nye bestemmelsesnøgler og oversigter over de økologiske og systematiske grupper, som erfaringsmæssigt giver særlige problemer ved artsbestemmelsen, f.eks. vadefugle, rovfugle, natravne, spætter, lærker, svaler, *Cisticola*-arterne og de gule væverfugle.

Bogen dækker geografisk - nu som før - området syd for floderne Okavango og Zambesi. Men da et stort antal af de beskrevne arter også forekommer nord herfor, er Roberts' fortsat en meget anvendelig håndbog langt uden for dens egentlige område. Godt nok er den nye udgave forøget med et par hundrede sider, men formatet er stadigvæk håndterligt (A5) og vægten (1100 g) ikke mere afskrækkende, end at den rejsende kan finde plads til den. Selv havde jeg i årene 1982-84 stor praktisk nytte af 78-udgaven i Tanzania, Zambia og Malawi.

Status and conservation of the World's Sea-birds

J. P. Croxall, P. G. H. Evans & R. W. Schreiber (red.). 779 sider, talrige kort og tabeller, hft. ICBP Techn. Publ. 2, 1984. Pris £ 26,90 incl. forsendelse ved betaling forud til ICBP, 219c Huntingdon Road, Cambridge CB3 0DL, UK. Mange havfugle har en meget begrænset yngleudbredelse. Adskillige arter er direkte fåtallige, andre yngler koncentreret i få store kolonier. Bl.a. derfor er de særligt sårbare over for habitat-ødelæggelser, direkte forfølgelse og andre menneskelige aktiviteter. Det var således naturligt, at ICBP valgte havfugle som et af hovedtemaerne ved den 18. verdenskongres i august 1982, og af dette symposium udsprang initiativet til fremstillingen af denne virkeligt bemærkelsesværdige bog.

Her bringes for første gang en samlet oversigt over alle verdens havfugle (forstået i en lidt snævrere forstand end det ofte ses), deres udbredelse, bestandsstørrelse og status, samt en gennemgang af aktuelle og potentielle trusler. I 39 kapitler (egentlig selvstændige afhandlinger) redegøres der for de enkelte geografiske regioner; enkelte områder mangler, men det eneste væsentlige savn er Argentina (f.eks. med en betydelig del af verdens Magellan-pingviner), hvilket måske skyldes visse begivenheder omkring Falklandsøerne kort før symposiet. Dertil kommer 6 kapitler omhandlerne forskellige former for trusler, generelt eller regionalt, samt to mere specielle arbejder. Et føleligt savn her er, at et bestilt kapitel om havforurening udeblev; netop dette område er dog grundigt behandlet andre steder, f.eks. i R. Johnston (red.): *Marine Pollution*, Acad. Pr. 1976, hvortil redaktionen henviser.

Bogen afsluttes med otte sider rekommandationer, hvor de mest påtrængende opgaver (praktiske og lovgivningsmæssige initiativer, undersøgelser, oplysning m.v.) sammenfattes.

Ønsker man oplysninger om en bestemt art, lades man ikke i stikken af den skitserede disposition: et artsindex henviser til alle kapitler, hvori arten omtales.

Kapitlerne varierer i stil og omfang, bl.a. fordi de enkelte bidragydere har haft en vis frihed trods anvisede retningslinier, men især fordi de enkelte regioner og kendskabet til dem varierer så meget. Gennemgående er teksterne autoritative, omend nødvendigvis kortfattede. Afsnittene er ført up-to-date (med adskillige henvisninger til kilder fra 1984), og egentlige fejl er der få af, hvilket alt sammen bestyrker indtrykket af et gedigent arbejde.

Af umiddelbar interesse for ornitologer i Danmark (incl. Færøerne) er vel især P. G. H. Evans' kapitel om NV Europa. Det er ret kort i betragtning af, hvor meget der vides om området, men giver alligevel en udmærket ajourført artsgennemgang og en oversigt over truslerne mod havfuglene i regionen. Som i de andre kapitler gives afslutningsvis nogle rekommandationer, der skønt ret generelle burde være nyttige ved

prioritering af forskningsopgaver og beskyttelsesforanstaltninger. – Referencelisten fylder seks tættrykte sider og synes velafbalanceret; det fremgår da også, at forf. har haft personlig kontakt med ornitologer i de fleste berørte lande, heriblandt flere danskere.

Kapitlet om Grønland er også skrevet af P. G. H. Evans. Det er naturligvis præget af Finn Salomonsens arbejder, men forf. har også her suppleret de trykte kilder gennem personlige kontakter, bl.a. til undertegnede. Det er der kommet en udmærket (og i denne sammenhæng fyldig) oversigt ud af, blot synes de indhentede oplysninger ikke at have påvirket de generelle afsnit i samme grad som de specifikke (artsgennemgangen); hist og her findes derfor større eller mindre uoverensstemmelser.

Bogen vil givetvis i lang tid fremstå som et standard- og referenceværk. I komprimeret form samler den en mængde oplysninger og klarlægger samtidigt, hvad vi ikke ved, m.a.o. hvor en forskningsindsats er særlig påkrævet. Forhåbentlig får den reel betydning for beskyttelsen af havfuglene og deres ynglepladser rundt om i verden. ICBP står selv for produktion og distribution, så køb den hellere i dag end i morgen – hurtigere salg betyder bedre økonomi for ICBP. Og det er der brug for.

Kaj Kamp

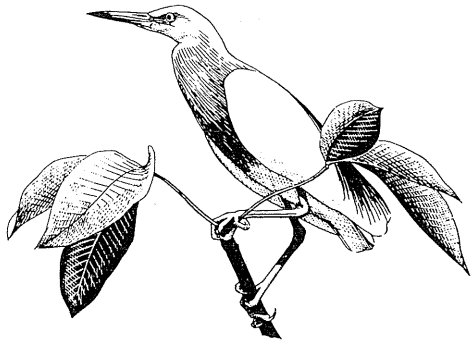
Current research on Arctic Geese

Fridtjof Mehlum & Malcolm Ogilvie (red.). Proceedings of a symposium at Voksenåsen, Oslo, 24-26 October 1983. Norsk Polarinstitut Skrifter nr 181, 1984. Pris Nkr. 130,00.

I oktober 1983 afholdt Norsk Polarinstitut et tredages symposium om gæssene på Svalbard. Inviterede var forskere fra fem lande, der aktivt har arbejdet med Bramgæs, Knortegæs eller Kortnæbbede Gæs på yngle- og overvintringspladserne. Fra Danmark deltog Palle Uhd Jepsen, Vildtreservatkontoret, og undertegnede. Symposiet har nu resulteret i en publikation, der i form af 19 artikler giver en status for de pågældende arter. Der er mange særdeles interessante bidrag, der rækker fra populationsdynamiske studier til avancerede økologiske og etologiske undersøgelser.

Inden for det sidste årti er der virkelig kommet skred i udforskningen af Svalbards gåsebestande, og længst fremme er undersøgelserne af Bramgæssene. Bestanden, der tidligere var på udyddens rand, har nu p.g.a. øget beskyttelse både på ynglepladserne og i overvintringsområder udviklet sig til en livskraftig stamme i fremgang. I et omfattende samarbejde mellem engelske og hollandske forskere er bestanden fulgt gennem hele sin årscyklus, og arbejdet har betydning, at man idag står med en af de bedst undersøgte fuglepopulationer i verden. Dette fremragende økologiske projekt berettes der om i en stribe artikler i rapporten. De øvrige to bestande har ikke været genstand for samme behandling, men i rapporten kan der alligevel fortælles om fremskridt i forskningen i Holland og Danmark, bl.a. repræsenteret ved DOF's gåsegruppes arbejde.

Jesper Madsen

Javan Pond Heron –
ill. fra bogen.

The Herons Handbook

James Hancock & James Kushlan. 288 sider, talrige farve- og stregtegninger, indb. Croom Helm, 1984. Pris £ 16,95.

En kompakt, ajourført udgave af den store »The Herons of the World« fra 1978, der omhandler verdens 60 arter hejrer og rørdummer.

Indledningsvis findes et interessant afsnit om feltbestemmelse af hvide hejrer, der også omfatter hvide farvefaser af ellers mørkere arter. Ligeledes findes afsnit om parringsadfærd og fourageringsteknik, før hver art præsenteres i specialafsnit.

På op til syv sider gennemgås stort set, hvad man til dato ved om de enkelte arter, deres feltbestemmelse, udbredelse, bestande, trækforhold og ynglebiologi. Det siger sig selv, at al viden ikke har kunnet komme med på den begrænsede plads, men talrige henvisninger borger for, at man vil kunne komme i besiddelse af de relevante oplysninger. Af særlig interesse for vespaltæarktiske ornitologer vil det være, at forfatterne regner Revhejren som en race af Silkehejren. Undersøgelser fra Kenya har vist, at mørke »Revhejrer« kan danne par med hvide »Silkehejrer«, og der refereres til lignende observationer fra Indien. Denne tilbagevisen af Revhejren som selvstændig art virker dog lidt forhastet, og forfatterne påpeger da også, at der bør foretages yderligere undersøgelser.

Teksten ledsages af overskuelige udbredelseskort, der blandt andet viser de kendte/formodede trækruer, samt hvilke lande de enkelte arter optræder tilfældigt i. På sidstnævnte punkt har man dog »glemt« Danmark og Sverige på kortene med Sølvhejre og Dværghejre.

En stor del af bogens sider er helliget helsides farveillustrationer, udført af Peter Hayman og Robert Gillmor. Mange af disse er smukke, men desværre er enkelte illustrationer ret uproportionerede. De virker mest som nykolorerede udgaver af de kobbersnit, der fulgte N. Kjærbojllings »Skandinaviens Fugle« fra forrige århundrede!

Det er lykkedes at skabe et letlæseligt koncentrat af den nuværende viden om denne interessante fuglegruppe, og bogen anbefales hermed.

Klaus Malling Olsen

The Growth and Development of Birds

Raymond O'Connor. 315 sider, rigt udstyret med figurer og tabeller, indb. John Wiley & Sons, Chichester, New York, Brisbane, Toronto, Singapore, 1984. Pris \$ 30,00.

Af for mig uforklarlige grunde har økologer nærmest ignoreret, at fugle har unger. Økologerne er rigtig nok klare over, at forplantning og produktion af afkom udgør halvdelen af en arts bestandsøkologi, og de har kulegravet adskillige af de faktorer, som afgør bestandenes produktion af afkom. Men afkommet selv, med alle de særlige tilpasninger som kræves inden fuglen er færdigudviklet og kan klare sig på egen hånd, synes aldrig af have været særlig interessant.

Forholdsvis ubemærket er der alligevel sket en del. Der har været adskillige spredte forsøg på at bruge ungedragter i systematikken, og også på at forstå de adaptive sider af ungedragterne. Konrad Lorenz' klassiske beskrivelser af fugleungers prægning på mennesker er blevet revideret af Patrick Bateson, som dermed har nået en generel forståelse af betydningen af de sensitive perioder under opvæksten. Og Robert Ricklefs og andre har analyseret fugleungers vækstkurver i relation til fødeudbud og arternes livsstrategier.

Endelig er så tiden inde for en syntese, idet Raymond O'Connor har afrundet sin egen forskningsindsats med et oversigtsværk over, hvad vi idag ved om fugleungers udvikling. Bogen prøver også at vise, hvordan hver fugleart har sit eget karakteristiske udviklingsmønster, der skyldes selektive fordele forårsaget af artens levevis iøvrigt. Beskrivelsen står hele tiden i en evolutionsmæssig sammenhæng.

Bogen er godt produceret, med høj tryk kvalitet, overskuelige diagrammer og tegninger, en passende koncis form og en god disposition. Essensen er nemt tilgængelig, idet hvert kapitel afsluttes med et resumé, der samtidigt giver en konklusion eller nogle overordnede betragtninger.

Opbygningen genspejler et kronologisk udviklingsforløb, så vi i rækkefølge præsenteres for redetyper, æg, udrugning, klækning, vækst o.s.v. lige til modningen af voksen adfærd og alderdomsfænomener. Allerefter kommer dog en generel oversigt over forskellige grundtyper for ungeudvikling, fra de meget selvstændige redeflyvende dununger til de fugle, der nærmest klækkes på »larvestadiet«. Der er bred enighed om, at førstnævnte er den primitive tilstand blandt fugle, det andet noget afledet. O'Connor går ikke i dybden med at analysere årsagerne til de enkelte specialiseringer, men fremsætter dog en ret plausibel generel forklaring: Det afgørende er, at redeflyvende unger forudsætter meget energirige æg. Altså skal en væsentlig del af energibelastningen ved forplantningen præsteres på én gang, og af hunnen alene. Desuden har ungerne et højt basalstofskifte, og er altså »dyre i drift«. Kun hvis føden er nem at få fat i, kan ungen holde sig selv med mad. Ingen fugleart kan dermed specialisere sig på svært tilgængelige fødetyper uden at finde en måde at sprede energibelastningen til begge forældre og over lang tid. Det sker ved at lægge små æg og til gengæld

III. fra bogen.

fodre ungerne. Alt i alt har disse omlægninger af ynglevaner været en væsentlig forudsætning for fuglenes succes overalt på jorden.

Hvad ungerens vækst angår, vil jeg nævne en anden vigtig ny erkendelse, Ricklefs' »precocity-hypotese«; at udviklingen af et organ må standse straks det tages effektivt i brug. F.eks. skal vandhønskyllinger, der tidligt bliver meget afhængige af at kunne løbe hurtigt, i begyndelsen bruge al disponibel energi til føddernes udvikling. De skal nemlig nå voksen størrelse allerede indenfor en uges tid, og først derefter kan vingernes udvikling komme i gang. Flyveevnen haster det ikke så meget med.

Selv om vi nu kender disse skæve vækstmønstre i princip, mangler der dog en udtømmende fysiologisk forklaring, samt en generel analyse af sammenhænge mellem opvækstbetingelser og vækstmønstre.

Bogen har et langt kapitel om temperaturregulering og tilpasninger for at klare kulde og varme. Desværre findes der næsten kun undersøgelser over redefaste unger, mens det for redeflyvende unger kun fastslås lakonisk, at variationen er enorm. Det er sørgeligt, at forfatteren kun lige nævner den eneste dybtgående analyse af sammenhængen mellem ungerens kulderesistens og arternes udbredelse, økologi og familiestruktur (andefugle; Auk 81: 281-307, 1964).

Kapitel 11 har en interessant diskussion over, hvad der afgør, hvor meget forældrene skal risikere ved forsvaret af ungerne, og hvordan behovet for unges forsvar indvirker på kuldstørrelsen. Der er også interessant nyt om, hvordan ungerens selvstændighed udvikler sig. Uanset hvornår ungerne selv kan finde deres føde, bliver de ved med at tigge føde fra forældrene, indtil det ikke længere kan betale sig (enten fordi forældrene bliver aggressive, eller fordi de ikke kan skaffe føde nok). Ligesom hos voksne fugle bestemmes fourageringsadfærden altså løbende af, hvad der bedst betaler sig.

Desværre er ikke alle kapitler lige perspektivrige: Enkelte giver kun masser af eksempler uden egentlig syntese. Det gælder f.eks. beskrivelsen af ungedragter, dun typer, fældning og signalfunktioner. I mange tilfælde kan det undskyldes med mangel på ny forskning. Men f.eks. hvad angår forsterudviklingens fysiologi har forfatteren tydeligvis overset en betydelig nyere forskningsindsats i USA. Og selv om litteraturlisten er omfangsrig, er han ikke meget for at nævne litteratur, der ikke er skrevet på engelsk.

Trods sådanne mangler er bogen overmåde nyttig som den første brede oversigt over, hvad vi idag ved om fugleungers udvikling. Den vil uden tvivl blive en enorm stimulans for enhver, som vil videre og udforske nogle af de talrige spørgsmål, som stadig står uafklarede.

Jon Fjeldsø

A Dictionary of Birds

Bruce Campbell & Elizabeth Lack (red.). 670 sider, rigt illustreret, indb. T. & A. D. Poyser, Calton, 1985. Pris £ 39,00.

Et fugleleksikon med næsten 700 sider i stort format, med over 1 million ord (forlagets angivelse) og forfattet af 280 specialister – det lyder ikke helt almindeligt, og der er da også tale om en af de mere bemærkelsesværdige ornitologiske publikationer i nyere tid.

Den ornitologiske videnskab har for længst nået et omfang, hvor ingen har overblik over – endsiige detaillenskab til – hele feltet, og nye resultater og ideer fremkommer i et stadigt voksende tempo. Behovet for et up-to-date referenceværk er indlysende. Alfred Newton (*A Dictionary of Birds*, 1896) og A. Landsborough Thomson (*A New Dictionary of Birds*, 1964) valgte den leksikalske form, og traditionen er videreført i denne tredje *Dictionary*. Trods visse ulemper har formen mange fordele, og den gør det enklere at samordne bidragene fra de mange forfattere.

Den leksikalske form er udmøntet med omtanke, og resultatet er ikke så kedeligt og tørt, som man måske umiddelbart vil tro. Der er gennemgående tale om lange opslag (1-10 tætrykte spalter), som er egentlige, velskrevne artikler (ikke telegramstil), hvilket giver god sammenhæng i tingene. Dertil kommer et stort antal stikord, der stort set kun henviser til artiklerne og hurtigt og smertefrit leder læseren frem til de relevante steder. Ønsker man yderligere at fordybe sig i et område, gives der nogle få referencer til nøgleværker, som kan danne udgangspunkt for videre litteraturstudier. Det hele fungerer faktisk fint.

Som det vil forstås, spænder indholdet meget vidt, stort set »alt om fugle« – det er i hvert fald ikke meget, der er glemt. Selve dyrene har naturligvis deres egne artikler, med et opslag for hver familie som hovedregel; uvist af hvilken grund er dette dog ikke gennemført helt konsekvent. Men størstedelen udgøres af almene afsnit: systematik, taxonomi og klassifikation (i alt 6 sp.); flyvning (8 sp.) og træk (9 sp.); vækst (8 sp.) og energetik (11 sp.); fuglenes syn (9 sp.); og talrige artikler om ynglebiologi og »life history strategies« – for blot at nævne nogle få, og antyde omfanget.

Trods de mange forfattere fremtræder værket ganske homogent. De fleste har deres kæpheste, men kun sjældent præges indholdet af forfatterens personlige meninger i den grad, at det får slagside og modsiger andre, mere afbalancerede indlæg. Cracrafts artikel om fuglenes tidlige udvikling er dog lidt af en undtagelse. En stærk overvægt af britiske og amerikanske forfattere medfører naturligvis et vist fortrin for de opfattelser, der i m. el. m. kontroversielle spørgsmål råder i disse lande. Dogmatiske passager er da heller ikke helt undgået, men er på ingen måde kendetegnende; tværtimod er fremstillingen almindeligvis meget alsidig og sober. Selvfølgelig er der ting, vi hver især kunne ønske anderledes; men egentlige fejl er der langt imellem. Endelig er det redaktionelle arbejde udført særdeles dygtigt og kompetent.

Bogen vil givetvis blive meget udbredt, og således

bl.a. også få betydning for en tiltrængt standardisering af mange fagudtryk. Den er naturligvis helt uundværlig på fagbiblioteker. Men jeg tror også, at mange professionelle såvel som amatører med fordel kunne have deres eget eksemplar stående inden for rækkevidde. Desuden er bogen underholdende; den er faktisk svær at lægge fra sig, når man fra sit udgangspunkt ledes gennem en tilsyneladende endeløs række af spændende henvisninger.

Kaj Kampp

Bird Census and Atlas Studies

K. Taylor, R. J. Fuller & P. C. Lack (red.). 437 sider, talrige figurer og tabeller i s/h, hft. British Trust for Ornithology, 1985. Pris £ 10,00.

I 1983 deltog næsten hundrede ornitologer fra nitten lande i den ottende kongres om fugleoptællinger og atlasundersøgelser (IBCC), som blev afholdt i England. Bogen præsenterer det materiale, der blev fremlagt på kongressen i form af foredrag og opslag. Indlæggene er delt op i følgende emner: oversigter over fugleoptællinger og atlasundersøgelser, undersøgelsesmetoder, monitoring, studier af habitat (levested) og fuglesamfund, atlasundersøgelser. Indenfor hvert emne præsenteres ret kortfattet de seneste undersøgelsesresultater fra en lang række lande, især i Europa og Nordamerika. Under emnet undersøgelsesmetoder omtales enkelte nye metoder, men hovedvægten ligger på en vurdering af metoder, der er blevet benyttet gennem flere år. Der ses f.eks. på usikkerheder ved optællingsresultaterne, på hvor lang tid, der bør benyttes ved optællingerne og hvor store områder, der skal undersøges. I monitoringsafsnittet omtales en række undersøgelser, der følger bestandsudviklingen gennem flere år, og anvendelsesmulighederne for sådanne undersøgelser nævnes. Under emnet habitat og samfundsstudier omtales fuglesamfundenes sammensætning i en lang række habitater. Endelig omtales under atlasundersøgelser, dels hvordan de igangværende undersøgelser forløber, dels hvad man kan få ud af sådanne undersøgelser.

Bogen giver en god orientering om de seneste resultater vedrørende metoder til optælling af fugle, om nye undersøgelser og en status over løbende undersøgelser. Bogen kan anbefales til alle, der benytter fugletælling til mere end blot at score nogle store tal, til dem, der ønsker at kunne se en sammenhæng mellem antallet af fugle og det miljø, fuglene – og vi selv – lever i.

Bo Kayser

Rivers and Wildlife Handbook

Gill Lewis and Gwyn Williams. A guide to practices which further the conservation of wildlife on rivers. 297 sider, talrige tegninger og fotos, hft. A4-format. The Royal Society for Protection of Birds & The Royal Society for Nature Conservation, 1984. Pris ikke oplyst.

To markante engelske naturbeskyttelses-organisationer er gået sammen om at udarbejde denne håndbog

i vandløbsrestaurering. Den vil helt givet få betydning for de engelske floder, der er en typisk del af det engelske landskab.

Bogen har et indledende biologisk afsnit på 65 sider. Her omtales de planter og dyr, der hører til de engelske floder og andre vandløb. Afsnittet giver en hurtig, men udmærket indføring i livet ved floden for ingeniører og myndigheder uden specialviden om disse emner.

Det tekniske hovedafsnit er især opbygget omkring konkrete beskrivelser af tidligere vandløbsrestaureringer. Det er en grundig gennemgang. Der er f.eks. detaljerede forslag til forbedringer af ynglesteder for Isfugl, Vandstær, Digesvale m.fl. Et emne savner jeg, nemlig regulering af færdsel på vandløbene, men det har måske været for kontroversielt og flertydigt til at kunne rummes i bogen.

Traditionelt har englænderne mindre betænkkeligheder ved at lave drastiske biotopsforbedringer, og det fremgår også klart af de mange ideer, der præsenteres i bogen. F.eks. er der en detaljeret oversigt over herbicider til total fjernelse af rørskove. Man bør derfor nok betragte forslagene med lidt varsomhed.

Der er meget virkelig godt at hente i bogen, også for danske forhold. Bogen kan derfor absolut anbefales, ikke kun for fredningskontorer i amter og kommuner og stat, hvor den er uundværlig, men også for andre med interesse for vandløbenes biologiske forhold.

Jörn Eskildsen

Der Weissstorch

Gerhard Creutz. 216 sider, 94 s/h fotografier og figurer, 30 tabeller, hft. Die Neue Brehm-Bücherei 375. A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1985. Pris M 25,20.

Dette bind om Storken i serien Die Neue Brehm-Bücherei er en tiltrængt fornyelse af Hornbergers udgave fra 1967, der igen var en afløser for Mells lille hæfte på blot 44 sider fra 1951. Vor viden om den folkekære fugl er blevet stærkt forøget i de seneste årtier, og i østtyskeren Gerhard Creutz' nyeste bog er en meget væsentlig del af denne viden samlet.

Der er næppe nogen anden fugl, hvor vi kender bestandsudviklingen så detaljeret. Artens ynglebiologi er ligeledes studeret grundigt, og gennem ringmærkning af titusinder af fugle er Storkens trækorforhold, dødsårsager, bosætningsvaner, parringsmønstre m.v. belyst i detaljer. Bogen indeholder et væld af disse data, og det er særdeles nyttigt at have et samlet overblik over den vældige videnmængde, der findes om fuglen, især godt støttet af en fyldig litteraturliste. Så for storkéfans, og dem har vi jo en del af, er bogen nærmest uundværlig.

Tommy Dybbro

Die Wacholderdrossel

W. Lübecke og R. Furrer. 198 sider, 87 figurer og 30 tabeller, hft. Neue Brehm-Bücherei 569.

A. Ziemsen, Wittenberg-Lutherstadt, 1985. Pris M 22,00.

I modsætning til mange andre bøger fra Neue Brehm-Bücherei indeholder dette bind om Sjaggeren en alsidig og tidssvarende viden om den beskrevne art. De to hovedforfattere, der begge i en længere årrække har studeret Sjaggeren i henholdsvis Vesttyskland og Schweiz, har udover afsnit om bl.a. beskrivelse af arten, udbredelse, systematik, årsryklus, habitat, ynglebiologi og føde medtaget afsnit om populationsbiologi, stemmer, fældning og adfærd. Forfatternes vesteuropæiske herkomst giver sig udslag i et generelt godt kendskab til nyere litteratur; f.eks. er mange nyere undersøgelser fra Skandinavien nævnt. Fugleinteresserede, der ikke kender den nyere litteratur om betydningen af koloniforekomst hos Sjaggeren, kan finde meget nyt i kapitlet om populationsbiologi. Arten har vist tendens til udvidelse af yngleområdet flere steder i Europa i de senere årtier (f.eks. angives med Dybbro som kilde nogle hundrede par i Danmark), og det var med spænding, jeg startede læsning af afsnittet om årsagen til øgningen. Det er desværre de gamle travere, der trækkes frem: klimaændring, bestandsøgning (hvorfor?) og adfærdsekologiske fordele. Der er dog næppe tvivl om, at fordelene ved koloniforekomst, i det mindste i en del af ynglesæsonen, har betydning: brugen af tilspjøjning af predatorer med ekskrementer nær kolonier er et vigtigt forsvar mod redeplyndrere. Der findes flere eksempler på, at rov-fugle eller kragefugle ikke længere er flyvedygtige efter den hårde medfart. Bogen indeholder en lang række upublicerede oplysninger fra forfatterne, men også mange oplysninger fra delvist upublicerede doktoraf-handlinger af R. M. Lidauer og V. Haas. Bogen kan varmt anbefales alle, der er interesseret i drosler eller koloniynglen.

Anders Pape Møller

Icones Avium Rossico-Americanum Tabulae VII, Ineditae

Johann Friedrich von Brandt. With Comments on Birds, Expeditions and People Involved by Bernt Løppenthin. 70 sider og 8 tavler, indb. Scandinavian fine Editions, Copenhagen 1984. Pris kr. 468,-. Kan købes hos DOF-salg.

J. F. von Brandt var zoolog og arbejdede på et større værk om fuglene i Rusland. Dette arbejde blev aldrig fuldført, men der findes 7 upublicerede, håndkolorede tavler med 49 litografier efter tegninger af W. Pape, omhandlende 44 fuglearter. Københavns Universitetsbibliotek er i besiddelse af et komplet sæt af disse tavler, og B. Løppenthin gennemgår tavlernes historie, herunder en række expeditioner, på hvilke de omhandlede arter er indsamlede. B. Løppenthin gennemgår endvidere hver af de afbildede arter. Bogen må nok siges mere at være af historisk og bibliofil interesse end ornitologisk.

Bent Wigh

Våtmarkerne och fågelfaunan

Kjell Sjöberg (red.). 112 sider, s/h fotos, mange figurer og tabeller, indb. Vår Fågelvärld, Supplement No. 10. Stockholm 1985. Pris Skr. 85,00.

Med det formål at belyse problemer om forringelser af vådområder samt inventering og beskyttelse/pleje af biotoperne afholdt Sveriges Ornitologiska Förening den 4. marts 1983 et symposium i Stockholm. Bogen »Våtmarkerne och fågelfaunan« indeholder foredrag fra dette symposium.

Bogen indledes med en generel økologisk beskrivelse af vandfugles tilpasninger til biotopstyperne. Men iøvrigt omhandler foredragene konkrete undersøgelser eller projekter i Sverige. Blandt de 11 foredrag skal enkelte kort omtales.

Ulf Boström gør opmærksom på, at svenske moser stort set ikke har været »ekspløterede« frem til 1970. Dræning, tørvegravning m.v. er altså et nyt problem for de svenske moser i modsætning til de danske, som langt tidligere var udsat for kultivering. Men det bliver der nu gjort noget ved i Sverige. I skovbruget regner man med at dræne halvdelen af al sumpskov i løbet af de næste 20 år.

Torsten Larsson fortæller om svenske naturreservater. Af de 1121 reservater (1982) er 15% udpeget ud fra ornitologiske kvaliteter. 20 områder er udpeget som Ramsarområder, og af disse samlede areal på 2700 km² er 10% naturfredet. Larsson konkluderer, at Ramsarkonventionen alt i alt har haft en positiv betydning for beskyttelsen af vådområder, selvom der er tilfælde, hvor konventionen ikke har hjulpet.

Inventering af svenske vådområder udenfor fjeldregionen er tidligt sat under central styring af Naturvårdsverket, og alle informationer databehandles centralt fremgår det af Carl Erik Johanssons foredrag. Den indledende inventering af 3600 vådområder viste, hvor mangelfuldt kendskabet til områderne var, og intensiverede registreringer er siden fortsat i Länsstyrelsernes regi.

I flere foredrag belyses effekten af konkrete tiltag i dels negativ og dels positiv retning. Åke Andersson beskriver hvordan især jægerne har skabt omkring 800 kunstige søer i Sverige på 20 år. Disse søer tilgodeser overvejende ynglende svømmeænder, og det beskrives, hvordan produktionen kan øges voldsomt i nogle få år ved en vandstandshævning. Men produktionen falder hurtigt til et lavere niveau, og det diskuteres, hvordan man herefter bedst kan tilføre ny næring for at opretholde den høje vildtproduktion.

Naturpleje i større stil eksperimenteres der med i Hornborgasjön, hvor vandstanden kunstigt er blevet sænket tidligt i dette århundrede, således at søen nu er groet til med tæt rørsump, som kun favoriserer få fuglearter. Mange forskellige planer har været diskuteret for at genskabe den fordoms fuglerige sø. Man har diskuteret, hvor meget vandstanden skulle hæves, og man har eksperimenteret med mekanisk bekæmpelse af rørsumpen. Per Olof Swanberg og Tomas Hertzman gennemgår erfaringer og planer i dette kæmpeprojekt, hvor 10 km² rørsump skal omdannes til sø.

Den endelige løsning er ikke fundet endnu, selvom regeringen allerede i 1977 besluttede, at søen skulle restaureres.

Sveriges Ornitologiska Förening har med denne symposierapport på forbilledlig vis forstået at samle og viderebringe aktuel viden om et emne, som optager mange naturbeskyttere i disse år. En enkelt ting savner jeg dog i rapporten: en principiel stillingtagen til grænserne for kunstige indgreb for at opretholde eller genskabe naturområder. Alle er vi enige om, at vi skal søge at kompensere for de mange naturødelæggelser, der er sket – men hvordan skal det gøres, og hvor langt skal man gå?

Leif G. Larsen

Også modtaget:

Ulfshale-Nyord

Niels Peter Andreasen. Natur og fugleliv. 32 sider, rigt illustreret i s/h og farve, hft. Fugleværnsfonden, Dansk Ornitologisk Forening, 1985. Pris kr. 30,00. Kan købes hos DOF-Salg.

Et velkrevet og smukt illustreret hæfte om det rige fugleliv og naturen omkring Ulfshale og Nyord med et par af Fugleværnsfondens ejendomme.

Cheminova – en giftig affære

Wittus Nielsen. 154 sider, talrige illustrationer i s/h, hft. Gyldendal, 1985. Pris kr. 148,00.

I 60 afsnit gennemgås i journalistisk form de talrige »sager« og miljøpolitiske »affærer« omkring Cheminova-fabrikens forurening i løbet af de sidste godt 40 år. Ikke mindst myndighedernes (kritisable) rolle behandles.

Tranorna vid Hornborgasjön

Alf Karlsson & Per Olof Swanberg. 46 sider, talrige diagrammer, hft., A4-format. Länsstyrelsen i Skaraborgs län, 1984. Pris Skr. 15,00.

Rapport om Tranernes forekomst ved Hornborgasjön 1966-83 med behandling af forhold som fænologi, raste- og overnatningspladser, adfærd, føde, ungfugleandele, ynglebestand, jagtlige forstyrrelser og trækforhold iøvrigt.

De Broedvogels van Terschelling

Freek Zwart. 176 sider, rigt illustreret i s/h og farve, hft. Gorcum-Assen, 1985. Pris ikke oplyst.

Sædeles fin og omfattende gennemgang af naturforhold og ynglefugle på den berømte »fugleø« Terschelling i det hollandske vadehav. I takt med landskabsændringer er antallet af ynglende fuglearter steget fra 42 til 120 i dette århundrede. 13.000 par Sildemåger, eller 85% af den hollandske bestand, yngler på øen.

Folk og Fauna

V. J. Brøndegaard. Dansk Etnozologi, bind 1, 352 sider, rigt illustreret, indb. Rosenkilde og Bagger, 1985. Pris kr. 395,00.

I fortsættelse af fuglebindet, som er anmeldt i dette hæfte, følger her en gennemgang af insekter, krebs- og bløddyr, fisk, padder og krybdyr i relation til dansk folketro, litteratur og kultur.